

HELEBRAND EMESE*

Magyar katonák az olasz fronton

Nyíri László története

1984 nyarán 23, még jó erőben lévő, egykori I. világháborús magyar katona indult el Olaszországba, hogy végigjárja azokat a frontszakaszokat, ahol 1916 és 1918 között harcoltak. Az „I ragazzi del '99” (A kilencvenkilences fiúk) olasz veteránokat tömörítő és az ő emléküket őrző szervezet meghívására érkeztek Olaszországba azzal a céllal, hogy találkozzanak, barátként kezet fogjanak és emlékezzenek azokkal a szintén már nagyon idős olasz katonákkal, akikkel az olasz fronton a lövészárkok két oldalán ellenségként néztek egymással szembe. „Emléktúrának nevezték el a kegyeletes zárándokutat. Fölkeresték a hajdani legnagyobb ütközetek színhelyét: az Isonzo, a Piave hallgatag, véráztatta partjait, a doberdói katonatemetőket.”¹

Természetesen felmerült a magyar és olasz veteránokban egyaránt, hogy miért is kellett egy ilyen öldöklő küzdelemben részt venniük, és annyi véréldozatot hozniuk. A piavei átkelési kísérleteknél a folyamatos pergőtűzben mintegy 80 000 ember, jelentős részben magyar baka veszett a folyóba. Olasz részről az „I ragazzi del '99” (A kilencvenkilences fiúk) voltak azok, akik 1899-ben születtek, és az I. világháború elején töltötték be a 18. életévüket, ezért behívót kaptak a katonasághoz. 1917 első négy hónapjában sorozták be a fiatalokat, és sietve kezdetét vette a kiképzésük. Az 1899-es fiúk azonban csak 1917 novemberében a caporettói csatát követő napokban kerültek ki a frontra. Résztvételük a harcokban, az akkori veteránok tapasztalatával együtt, a háború szempontjából sikeresnek bizonyult. A nagyon fiatal 18 éves katonák az I. világháborúban a súlyos caporettói csata után (1917. október 24.) Olaszország és a Királyi Hadsereg súlyos válsága idején megerősítették a hadseregüket. Az I. világháború utáni időszaktól kezdve a „99-es fiúk” kifejezés széles körben elterjedt a történetírásban, az olasz publicisztikában, és közösen használják az összes 1899-ben született katonára.

A háború végén az 1899-es születésűek úgy döntöttek, szövetséget alapítanak azzal a céllal, hogy tiszteljék és megőrizték a '99-es fiúk emlékét. Ez még mindig működik néhány olasz városban: Bassano del Grappa, Róma, Milánó, Brescia és Novara. A többi harci és fegyveres szövetséghez hasonlóan az „I ragazzi del '99” Nemzeti Szövetség a Honvédelmi Minisztérium irányítása alatt áll.

Az Olaszországba 1984-ben ellátogató magyar küldöttség tagjai, a hajdani bakák között Baktalórántháza egykori lakosa, Nyíri László is ott volt, aki társaival harcolt az I. világháború poklában.

* A szerző a Nyíregyházi Kölcsey Ferenc Gimnázium tanulója. 9. osztályosként jeligésen beadott írása 2019-ben a Debreceni Egyetem Olasz Tanszékének pályázatán (Ricordi Italiani in Ungheria/ Magyarországi Olasz Emlékek) első díjat nyert. Felkészítő tanára: Nagyné Balla Judit.

¹ https://library.hungaricana.hu/hu/view/DunantuliNaplo_1987_05/?pg=42&layout=s&tlayout=s https://it.wikipedia.org/wiki/Ragazzi_del_%2799 2019. február 9.

Első világháborús öregek a *Himnusz*t éneklik az egyik hősi temető emlékművénél a doberdói fennsík lábánál. A csoport elején Giuseppe Santoro tábornok és Nyíri László

Nyíri László a Debreceni Református Kollégiumban tanítónak készült. A kassai 34. gyalogezredbe sorozták be karpaszományosnak. Kikerült az olasz frontra, ahol 1918. július 8-tól szeptember 31-ig részt vett a Monte Grappa-i csatában, majd 1918. október 21-én életveszélyes sérülést szenvedett. 1919 márciusában kerülhetett vissza a kollégium iskolapadjába, ahol okleveles tanító végzettséget szerzett. Történelmet tanított, majd

később igazgatóként dolgozott Baktalórántházán az általános iskolában.

Az Isonzó-fronton 1915 nyarától 1917 októberéig vívta az olasz haderő az osztrák-magyar sereggel a híres-hírhedt isonzói csatákat, szám szerint tizenkettőt.² Tíz alkalommal az olaszok támadtak, de számbeli fölényük ellenére céljaikat nem érték el. Egymás után indított támadásokkal kísérelték meg az áttörést, de a tizenegy isonzói csata borzalmas véráldozatokat hozott, területnyeréséget nem. Jelentősebb területi és stratégiai nyereségre csak a hatodik csata során tettek szert. A Doberdói-fennsíkot 1916. augusztus 9-ről 10-re virradó éjjel ürítette ki a hadtest parancsnoka, mivel az olasz csapatoknak Görznel sikerült az osztrák-magyar védelmet áttörniük, s fennállt a Doberdón küzdő csapatok bekerítésének a veszélye.

Ez csak átmeneti, csekélyke siker volt, várta még az olasz csapatokat Caporetto kudarca (12. isonzói csata), amely a Monarchia számára teljes győzelmet jelentett, az olaszoknak pedig a visszavonulást a Piave folyóig. A 12. isonzói csata 1917. október 24-én heves tüzéségi tűzzel kezdődött. Az osztrák-magyar-német támadás szinte elsöpörte az olaszokat, Caporettonál áttörték a 2. olasz hadsereg vonalait. Három nappal később az olaszok az Isonzó egész vonalán megkezdték a visszavonulást. A támadást a logisztikai nehézségek, az esőzések, a lerombolt hidak és vasútvonalak miatt november végén leállították, a front a Piave folyónál stabilizálódott.

A Monarchia hadvezetése úgy gondolta, hogy egy újabb elsöprő erejű támadással az olasz fronton sikerül Olaszországot fegyverszünetre bírnia, ezért került sor a II. piavei csatára. Az olaszokat nem érte váratlanul a roham, így néhány napon belül visszaszorították a Monarchia katonáit. Az olasz hadvezetés felismerte, hogy egy újabb támadás indításával lehetőségük nyílna a Monarchia meggyengült csapatainak legyőzésére. 1918 októberében Vittorio Veneto város közelében áttörték a frontvonalat. A veszteségek hatására 1918. november 3-án Padovában a Monarchia megbízottjai aláírták a fegyverszünetet.

² http://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/doberdo_isonzo_es_az_olasz_front_szaz_eves_csatai 2019. január 9.; https://nagyhaboru.blog.hu/2010/09/29/a_doberdo_fogalma 2019. január 9.

Erre a piavei, Monte Grappa-i harctérre került ki megyénk szülőtte, Nyíri László, aki a vele készült interjúban elmesélte a háborúval kapcsolatos érzéseit, tapasztalatait. Elmondása szerint 18. életévét betöltötte, nem volt egy megtermett ember, mégis besorozták katonának. Nem szívesen ment, de muszáj volt. Egy hónapig tanult különféle katonai dolgokat, majd tiszti iskolába vitték Szatmárnémetibe, ahol négy hónapot töltött el. Géppuskásnak képezték ki, és az olasz frontra került, Asiago, Monte Grappa térségébe. Az első pergőtűzet július 8-án itt élte át. Innen – ahogy ő fogalmaz – Olaszország közepébe, a Piave folyóhoz, az 1400 méter magas Hétközség-fennsík-jára került. Itt a harcoló felek olyan közel voltak egymáshoz, hogy az olasz katonák átkiabáltak nekik, hogy miért harcolnak ellenük mikor ők nem bántották őket. A magyar katonáknak hallgatniuk kellett, semmiféle választ nem adhattak. Elmondása szerint a hely nagyon veszélyes volt. Nappal nem mozoghattak, csak éjszaka, mert az olaszok mindent beláttak. Aki megmoccant, rögtön ágyútűzzel lőtték rá. Az olasz harctéren október 1-től 21-ig tartózkodott. Legnehezebb napja 1918. október 21. éjjelére esett. Pergőtűz indult, nagy kaliberű ágyúval lőtték a csapatát, amelynek a tagjai közül tizenöten meghaltak, nyolcan megsebesültek, köztük ő maga is. Súlyos koponyasérülést szenvedett, ezért Ausztria egyik városába katonai kórházba szállították. Két hétig nem nyúltak hozzá, várták a halálát. Egy orvos érkezett, aki mágnessel szedte ki a szilánkokat a koponyájából. Ezek után két hétig még eszméletlenül feküdt a kórházban. Időközben visszakerült Magyarországra, a debreceni klinikára, ahol egy professzor gyógyította egészen 1919. március közepéig. Innen került vissza a kollégium iskolapadjába. Megkapta tanítói oklevelét, továbbtanult, jogi karra iratkozott be. A kórházi kezelése alatt levelet írt 27 címre. Akik visszaírtak neki, azt a tájékoztatást kapták róla, hogy őt élő halottként szállították a kórházba...

Az interjúban elmeséli azt is, hogy a csaták idején egy olasz tábornok felfigyelt arra, hogy a magyar katonák nem gyilkoltak, hanem csak védekeztek. Ez a tábornok volt az, aki meghívta a magyar veterán katonákat Olaszországba 1984-ben. Az utazás és vendéglátás minden költségét a meghívó olasz fél állta.³ A Gulyás testvérek filmje dokumentálja a 23 magyar veterán látogatását Bassano del Grappába, Isonzóba, Monte Grappába, Piavébe és Velencébe. Ellátogattak az ottani katonai temetőbe és megemlékeztek a hősi halottakról. Találkoztak akkori olasz veteránokkal és Fossalta di Piavében egy keresztelőkápolna felavatási ünnepségén a két ország himnuszai elhangzásakor összeölelkezve fejezték ki megbékélésüket, s koszorút dobtak a Piave folyóba. Megyénk küldöttének is megadatott a baráti kézfogás az egykori ellenségekkel, az egykori csaták színhelyén.⁴

Ezután a látogatás után egészen 2005-ig kellett várni, hogy a már-már feledésbe merült I. világháborús olaszországi csatáknak, az azokban harcoló katonáknak valaki emléket állítson. Ekkor jött létre a Magyar Monte Grappa Baráti Kör, amely az olasz földben, a Monte Grappa-hegy tetején kialakított temetőben nyugvó magyar hősi halottak emlékének az ápolását tűzte ki céljául.

³ Interjú Nyíri Lászlóval; dr. Szilágyi László nyíregyházi kutatótanár hangyaga (Baktalórántháza, 1992.)

⁴ Magyarok és az első világháború trilógia, Második rész; Én is jártam Isonzónál (teljes film); <https://www.youtube.com/watch?v=-zifpaniRB0>; dr. Szilágyi László kézírata alapján (Nyíregyháza, 2018.)

A két világháború között az olasz hatóságok az 1775 méter magas Monte Grappa hegy tetején építettek fel egy monumentális hősi emlékművet, ahová a környéken, sok helyen eltemetett hősi halottak földi maradványait gyűjtötték össze. „A magyar delegáció nagyjából húszfős: autókonvojunk elsőik között érkezik az emlékmű és a vendéglátó-épület alatti parkolóba. A szűk fennsíkrol tökéletes látvány nyílik az észak-olasz síkságra, a Brenta és a Piave folyók völgyeire. Évről évre mintegy kétezer embert várnak ide a környék településeinek előjáróiból összeállt olasz szervezők. 2004-ig nem volt magyar küldöttség vagy képviselő, mi kezdtük el, akkor jöttünk ide először. Semmi különösre nem kell gondolni, véletlenül, családi kapcsolatok alapján bukkantunk a helyszínre”⁵ – meséli Dinyés László, a Magyar Monte Grappa Baráti Kör Egyesület elnöke.

A ceremónia kezdetéig bejárjuk a magyarok nevét megőrkítő parcellát, a felvonulási szinteket, a katonazenekarok próbáit, és a fennsík alá rejtett alagútrendszer néhány járatát

Szerte Észak-Olaszországban, így a Monte Grappát magába fogadó Venétföldön is igen különleges megbecsüléssel gondolják az I. világháborús emlékezés tereit. Az Isonzó folyásától, majd a szlovén-olasz határtól közelítve a Dolomitok térségéig az egykori harcok, frontmozgások összes állomása, kisebb-nagyobb jelentőséggel bíró színhelye mementóvá vált, több nyelven dokumentálták, a '30-as évek fasiszta berendezkedése pedig a hősi-győzelmi nosztalgia miatt gondoskodott nagyszabású obeliszek, emlékparkok építéséről. „Rendkívüli komoly eseménynek tartom, hogy a Honvédelmi Minisztérium ezúttal érdemben reagált megkeresésünkre, és végre hivatalos magyar köszöntő is elhangzott Monte Grappa ünnepségén. Az nem lehet, hogy több ezernyi elesett magyar katona emléke nem létezik a magyar minisztérium számára. Ha most megkérdeznék, hogy egyáltalán miért csináljuk, miért szervezzük évek óta a magyar delegációt civilekből, akkor azt mondanám: azon egyszerű oknál fogva, hogy eddig senki más nem csinálta. Semmi más célunk nincs ezzel, mint megadni a lehetőséget legalább néhány magyar családnak, hogy az életben még egyszer azt mondhasák: nézd, megtaláltuk, ott nyugszik a nagypapi” – mondja Dinyés László.⁶

Történetünk főszereplőjének, Nyíri Lászlónak az olasz katonai temetőben nyugvó magyar katonákkal ellentétben megadatott, hogy élve kikerült az öldöklésből, és hosszú, tartalmas élet után szülőföldjén, Baktalórántházán szerettei körében hunyt el 1994-ben.

⁵ https://mandiner.hu/cikk/20100803_elesett_hoseink_nyomaban_monte_grappa

⁶ https://mandiner.hu/cikk/20100803_elesett_hoseink_nyomaban_monte_grappa

Mély fájdalommal tudatjuk, hogy volt iskolaigazgatónk,

NYÍRI LÁSZLÓ
gyémántdiplomás tanító

elhunyt. Temetése 1994. október 29-én 14 órakor lesz a baktalórántházi református temető ravatalozójából. Reguly Antal Ált. Isk. nevelőtestülete.
112026/1H

Vajon ismerik-e, ápolják-e városában és egykori iskolájában Nyíri László emlékezetét?

Elmentek tehát az utolsó öreg katonák, akik eleven, élő tanúi voltak az első nagy világháborús pokláknak. Már csak interjúk, filmek idézik fel személyüket, életüket. A nemzet kollektív történelmi tudatában azonban örök időnkig meg kell őrizni ezeknek az egykori katonáknak a hősiességét, bátorságát, hazaszeretetét, és példaként állítani őket a mai ifjúság elé, hiszen azok a velünk egykorú fiatal fiúk készek voltak feláldozni az életüket a hazájukért.